

STEĆAK KOD HANA HREŠE KRAJ SARAJEVA

Stećci ili mramorovi

I. Rengeo (Zagreb)

Kada se planinar zaputi u osebujne i neobično zanimljive a nadasve liepe planine hrvatskog velegorja u poriećjima rieka Bosne, Vrbasa i Neretve, na cielom svom putu nailazi negdje češće, negdje rijede na čudnovato neko kamenje, ljudsko mrukom marno a nekada upravo krasno izdjelano i izklesano, ali mnogo puta i zubom vremena oštećeno i nekom tmurnom sivom bojom presvučeno. Ta boja daje kamenju izgled starosti i upućuje, da su to neki spomen-kamenovi iz davne prošlosti. Na svome planinarskom putu na planine Zvezdu, Romaniju, Treskavicu, Bjelašnicu, Visočicu, Prenj, Čvrsnicu, Bitovnju, Vranicu i Vlašić naći će planinar te kamene spomenike nesamo u pitomim dolovima i u planinskom predgorju, nego će nailaziti na njih čak i na visoko uzdignutim dielovima ovoga velegorja. Hrvatski narod u tamošnjim krajevima nazivlje ove spomenike *stećci*, ili *mramorovi*. Ti se spomenici nalaze razasuti skoro po čitavom prostranom zemljишtu nekadašnje Bosne i Hercegovine pa i Dalmacije, od Save i Drine pa sve do Jadranskog Mora, negdje pojedinačno, negdje u manjim skupinama a negdje i u velikim skupovima od 100, 200, 300 i više komada na jednomu mjestu a na najraznoličnijim položajima. Nalazimo ih u dolinama rieka i

potoka, uza staze i poljske puteve, na otvorenim poljima, njivama i livadama, nekada blizu ljudskih kuća i naselja a nekada vrlo daleko od njih. Značajno je, da se stećke često nalazi u savremenim grobljima i katoličke, i islamske, i pravoslavne vjere. Javljuju se oni i na iztaknutim brežuljcima, glavicama i vrhovima, obično na mjestima, s kojih se pruža krasan pogled na bližu i dalju okolinu. Dokaz je to, da su naši stari imali mnogo smisla za prirodne ljepote, pa su i ove spomenike postavljali na prirodno liepe položaje. Ali ti se kameni spomenici javljuju i u visokim predjelima, u čisto planinskim krajevima, veoma udaljeni od riečnih dolina i prometnih puteva. Negdje se ti spomenici nalaze na otvorenim položajima i pravim čistinama, a ponegdje su sakriveni i zarasli u gustim šikarama ili u pravim stoljetnim prašumama. Rjedje se javljuju pojedinačno, obično ih nalazimo u manjim ili većim skupinama.

Poviestna nauka i stručno iztraživanje utvrdilo je, da su to sve sami nadgrobni spomenici, koji su u većini slučajeva postavljeni na grobove sredovječnih velikaša i imućnih ljudi. Dati izklesati golemi kamen, težak gdjekada i preko 20.000 kg., i dovući ga ponekad i iz velike daljine na sam grob, stajalo mnogo truda i troška, što su mogli da plate i podmire samo bogati ljudi ili imućne porodice. I sam narod čuva predaju, da su to nadgrobni spomenici, pa skupove stećaka ili mramorove jednostavno nazivlje *groblje* ili *grčko groblje*, čime se označuje velika starina, ili *mađarsko*, ili *kaursko groblje*, ili *svatovsko groblje*, s čime je obično spojena kakova predaja i pričanje o pogibiji čitavih velikih svatova, koji su dočekani u zasjedi, u pustom planinskom kraju pobjijeni i na licu mjesta pokopani, a grobovi su im obilježeni velikim nadgrobnim kamenjem. Kao doba, kada su ti spomenici postavljeni na grobove naših pradjedova, uzimlje se 13., 14. i 15. viek, t. j. ono doba, kada je u staroj poviestnoj Bosni postojala posebna vjerska postrojba, t. zv. »bosanska crkva«, čiji su se pripadnici sami nazivali »*d o b r i B o š n j a m i*«, u Dubrovniku su bili poznati pod nazivom »*p a t a r e n i*«, a Europa ih je smatrala nevjernicima — hereticima.

Na čelu »bosanske crkve« stajao je kao glavar ili biskup *di d veliki*, a uz njega se spominju kao ugledniji ali njemu podčinjeni crkveni glavari *gosti i starci*, čije je zajedničko ime *strojnici*. Ostali niži vjerski službenici bili su redovnici, poznati pod imenom *k r s t j a n i*; oni su živjeli po samostanima ili hižama. Uz mužke samostane bilo je i ženskih *s k r s t j a n i c a m a* kao duvnama. Čini se, da su postojali i mješoviti samostani, u kojima su boravili i mužki i ženski članovi, ali odieljeni strogom diobom,

Dr. MIKOLJI: MRAMOR KOD ZUBETA POD ZVIEZDOM PLANINOM.
NA DRUGOJ JE STRANI MAĆ; SPRIEDA ŠPIRALA, NAOKOLO I PO SLJE-
MENU UŽE, A SA STRANE STILIZIRAN KROV

'klauzurom, svako za sebe. S vremenom kao da je ta stroga odjeljenost popustila. Svi ovi vjerski službenici sačinjavali su s didom velikim na čelu »c r k v u b o s a n s k u«. Iza dida velikog najuglednija osoba bio je g o s t, starješina pojedinoga samostana. Koliko je nekada bilo samostana, bilo je i gostova. Iza gosta prvi je po časti s t a r a c, koj je bio njegov zamjenik u samostanu, a dužnost mu je još bila, da nadzire red i stegu u samostanskom životu. Godine 1323. u jednoj povelji bana Stjepana Kotromanića spominju se ugledni glavari u rečenici: »Prid didom velikim Radoslavom i prid gostom velikim Radoslavom i prid starcem Radomirom i Žunborom i Vlčkom i prid vsom crkvom i prid Bosnom«.

Pripadnike »bosanske crkve«, koja je u srednjem veku proglašena krivovjernom, nazvaše u novije vrieme u našoj a i stranoj poviestnoj nauci posve neopravданo »b o g o m i l i« dovodeći ih u vezu s naukom popa Bogomila u Bugarskoj. »Bosanska crkva« nije stajala s bugarskim bogomilstvom ni u kakvoj vezi, pa joj se ne može tražiti ni postanak, ni početak djelovanja u Bugarskoj. Naprotiv, u novije vrieme je u poviestnoj nauci iznieto dobro obrazloženo mišljenje, da je postanak »crkve bosanske« u neposrednoj vezi s

oporbor i odporom hrvatskih popova glagoljaša protiv prevelikog upliva i uplitana latinskog svećenstva iz primorskih dalmatinskih gradova u crkveni život i obrede na području hrvatske biskupije, koja se prostirala po čitavom zemljištu Hrvatske u doba hrvatskih narodnih vladara. Uzmičući izpred oštih izstupa latinskih biskupa popovi glagoljaši su se čuvajući starohrvatski jezik u crkvenim obredima povlačili u unutrašnjost hrvatske zemlje i našli izvan doseg vlasti primorskih latinskih biskupa u gorskoj Bosni i nova boravišta, i srdačan doček kod naroda, i punu zaštitu kod bosanskih velikaša i vladara. Tako je prenesen u Bosnu i naziv »djed«, koja je čast postojala na dvoru hrvatskih kraljeva, gdje je djed bio jedna od najuglednijih osoba u kraljevoj pratišnji kao predstavnik redovnika i duhovnika.

Da je mnogi stećak postavljen upravo na grob kojega i to odličnog i iztaknutog pristaše »bosanske crkve«, sigurno nam svjedoče i dokazuju nadpisi, koje na tim spomenicima nalazimo, a u drugu ruku nam je poznato, da su ti ljudi bili veoma ugledni članovi te vjerske postrojbe. Imade i nekoliko stećaka, koji su podignuti na grobovima vjerskih uglednih službenika-strojnika. Tako poznajemo grob gosta Mišljena u Puhovcu kod Zenice, zatim grob gosta Milutina u Humskom kod Foče, obadva s nadpisima, i »didov stećak« u selu Goranima u Neretvici bez nadpisa ali s izklesanim »didovim štapom«. Međutim presmjelo bi bilo tvrditi, da su svi grobovi obilježeni stećcima podignuti izključivo samo pristašama »bosanske crkve«. Najvjerojatnije je, da je stećak u sredovječnoj Bosni postao opći uobičajeni nadgrobni znak, pa su ga postavljali na grobove vjernika i bosanske, i katoličke i pravoslavne crkve. Isto tako treba biti oprezan pri određivanju starine pojedinih stećaka. Ne će biti, da su svi stećci upravo iz 13.—15. veka. Ima među njima možda i starijih od toga vremena. Svakako do danas nije proučeno, ni utvrđeno, ni odkuda je običaj postavljanja stećaka došao k nama, niti znamo sigurno, kada se je počelo kod nas s tim običajem. Ali podpuno je sigurno, da su se stećci postavljali na grobove i poslije pada Bosne (1463) i prestanka »crkve bosanske«, pa sve do 17. veka, i kod katolika i kod pravoslavnih, pa čak i kod muslimana, o čemu nam pružaju dokaze t. zv. m a š e t i, stupci s nadpisima.

Koliko imade danas stećaka u hrvatskoj zemlji, nije točno ustanovljeno. Jamačno ih je nekada bilo mnogo više negoli danas, jer se zna, da je tokom viekova jako mnogo tih spomenika upotrebljavano za različite gradnje i tako podpuno uništeno. Tako je na pr. »kaursko groblje« kod Glamoča upotrebljavano za gradnju državne ceste, a stećci iz starobosanske župe Bile kod Travnika uništeni su

STEĆAK U MOČIOCIMA KOD SARAJEVA

za gradnju golemog franjevačkog samostana i crkve u Gučoj Gori pod Vlašićem tako, da danas u tom poviestnom kraju nema više nijednog starog groblja. Inače tih nadgrobnih spomenika imade još uвiek golem broj. Osobito ih mnogo imade na južnim obroncima planine Visočice sve do rieke Neretve, zatim u kraju između Zvezde Planine i Romanije, ali se obilno javljaju na podnožjima i ostalih planina oko Bosne i Neretve. Bogata je njima i Hercegovina. Dosad je nabrojeno oko 30.000 stećaka. Između Čvrsnice i Vrana javljaju se na Ivan-polju kod Blidinjeg Jezera u visini od 1250 m, a na Visočici i u središtu same planine kod Velikog Jezera pod Ljeljenom u visini od kojih 1400 m, i na rubu planinskog visinskog sklopa na nekoliko mjesta. U nekadanoj srednjoj Bosni imade ih posvuda, ali što se ide više prema Savi i Uni, broj i razprostranjenost im vrlo opada. Značajno je, da se stećci danas nalaze i na zemljištu, koje nije pripadalo sredovjeчnoj Bosni, naime na području drevne Hrvatske od Dinare i bosanske granice pa sve do Jadranskog Mora. Poznato je golemo groblje na vrelu Cetine pod Dinarom, pa groblja stećaka u Biskupiji kod Knina, zatim kod Trogira, u Imotskoj Krajini, na Pelješcu i u Konavlima. Najsjevernija groblja nalaze se u bieljinskom i brčanskom kotaru. U srednjem vieku bilo je drugačije nazivlje za te spomenike negoli je danas. Prema sačuvanim zapisima na samom tom kamenju tada ih je narod nazivao: k a m i, k a m e n ili bili g, a gdjekada i k a m e n - bili g.

Kao osnovna i opća značajka stećaka dolazi na prvo mjestu njihova veličina a onda u vezi s njom i težina pojedinih komada. Od stećaka težkih do 100 i preko 100 kg raste veličina i težina tih spomenika u nekim primjercima do 30.000 i više kila. Da se izrade i izklesu tako golemi spomenici, trebalo je odvaljivati od kamenog masiva čitave stiene. Taj je posao bio sigurno vrlo težak i naporan, jer sredovječni klesari nisu imali eksploziva, da s pomoći na pr. baruta odvaljuju monolite, već su se služili nekim sigurno prostim sredstvima. Uz tegobe sjećenja zanimljiva je i druga težkoća kod postavljanja stećaka naime način, kako su sredovječni majstori vukli to težko kamenje nekada i iz udaljenosti od nekoliko kilometara uzbrdo i nizbrdo, preko uvala, bara i potoka, dok ih nisu dopremili na grobište. Dovlačili su ga po svoj prilici na valjcima uz pomoć velikog broja ljudi i stoke. Da je sjećenje i izrađivanje stećaka bio nesamo težak nego i pripoznat posao, svjedoči to, što se imena takovih vještaka nalaze zapisana na nekim, osobito velikim stećcima. U srednjem se je veku takav majstor nazivao k o v a č. Kovači su klesali i izradivali nadgrobne spomenike prema svojoj sposobnosti, znanju i vještini: neki su stećci posve jednostavni, samo izdjaljeni, bez ikakovih ukrasa i nadpisa, neki se opet odlikuju gdje-kada upravo lepim nakitim. Neki su kovači bili i pismeni pa su na stećke postavljali i klesali i potrebne nadpise, da se zna, tko pod tim kamenom počiva.

Stećci se javljaju uglavnom u četiri osnovna oblika i to kao 1) ploča, 2) škrinja (tomba), 3) sarkofag i 4) stupac. To su oblici, koji vladaju od 13. do 15. veka. Svi drugi, preinačeni oblici stećaka, osobito različite inačice križa i muslimanskih nišana, t. zv. mašeti po postanju su mlađi, nastadoše iza pada Bosne u novim izmjenjenim vjerskim pa i političkim prilikama. Oblik ploče je vrlo čest i razširen po čitavom području Hrvatske, gdje se javljaju stećci. Ploča je izradena tako, da obično počiva na nešto širem postolju. Škrinja ima oblik pačetvorinskog dugoljastog i visokog sanduka s ravnom gornjom pokrovnom plohom; nekada je zajedno sa širim postoljem izradena iz jednog komada kamenja, a nekada je postolje izklesano posebno a škrinja je u nj usaćena. Pobočne duge stranice škrinje su kod nekih primjeraka uzporedne jedna s drugom, a kod nekih nisu, nego je gornji dio škrinje širi od donjega. Tako su nastali oni upravo elegantni primjeri škrinja u najjužnijim dijelovima Hrvatske, u zaledu Dubrovačkog Primorja i oko donje Neretve. Oblik s a r k o f a g a imaju oni stećci, kojima je gornja površna ploča izrađena kao krov na kući. Od rimskih sarkofaga se razlikuju time, što tielo pokojnika nije sahranjeno u samom stećku

GROBLJE KOD ŠIROKOG BRIEGA

nego u zemlji pod njim, a sam sarkofag je tek vidljiv spomenik nad zemljom. I sarkofag je postavljen na širem kamenom podnožju. Kod sela Križevića pod Zviezdom Planinom kod Olova nalazi se u ovećem groblju jedan stećak, koji ima oblik od dva sarkofaga, izrađena kao jedna cjelina i iztesana od jednog monolita. Kameni stupac kao stećak javlja se dosta rijedko, obično je četverostran, pri vrhu je ili ravan, ili se završuje u šiljak.

Najveći broj stećaka izrađen je posve prosto. Kamén je izklesan jednostavno, plohe, i bočne i površinska, su prazne, nema na njima ni slika, ni ukrasa, ni nadpisa. Međutim na dosta velikom broju tih spomenika vide se na bočnim, prednjim i stražnjim ili površinskim plohama s više ili manje umjetničkog primitivnog ukusa i vještine izrađeni raznoliki ukrasi kao ružice, vijuge, listnata loza, grbovi, mačevi, kopla ili kijače. Na nekojim stećcima, osobito iz najjužnijih krajeva, nalaze se različite slike iz tadanjeg života. Tu su izklesani likovi pojedinih osoba, igranje kola, lik svastike (Hakenkreuz), prizori iz lova na jelene, medvjede, lov sa sokolom na ptice i zečeve, a na nekoliko spomenika prikazan je i sredovječni dvobojski turnir. Sve su te slike u najvećem broju primjeraka rađene vrlo primitivno, bez potrebne plastike, naprsto su uparane dlietom u kamen. Najmanje ima onih stećaka, koji su obilježeni nadpisima. Ima ih svega oko 200 komada. Nadpis u starohrvatskoj bukvici sastavljen je tako, da se obično navodi, kojem je pokojniku taj

stećak podignut, tko ga je podignuo, negdje je zapisano i kakav čovjek ja pokojnik bio, a gdjekada je i majstor kovač naveo i svoje ime. Tako danas poznajemo čitav niz sredovječnih klesara-kovača. Kovači su stećak »sjekli« a nadpise su »pisali«. Jedan od najznačnijih klesara bio je kovač Grubač, od kojega se sačuvalo više stećaka u okolici Stolca. Poznati su nadalje kovači Semorad, Radoje, Ratko Brativojić, Bolašin Bogavčić i Miogost, svi iz najjužnijih kotareva oko Dubrovnika. Iz Bosne se iztiču Prerad Vojnović iz Han-Čoršulića kod Tuzle, Radić iz Prečkog Polja kod Sarajeva, Veseoko Kulamović iz Starog Sela kod Jajca i još mnogi drugi.

Svojom neobičnom veličinom i težinom iztiču se među svim našim nadgrobnim spomenicima stećci Pavla Radinovića, Vlatka Vladovića i stećak iz Zgošće. Prvi se danas nalazi na brežuljku Pavlovcu kod Sarajeva a iznad lječilišta Kasindola, a drugi i treći u vrtu Hrv. državnog muzeja u Sarajevu. Golemi stećak Vlatka Vladovića, dopremljen u Sarajevo s Vladevina kod Rogatice, težak oko 30.000 kg., ima oblik sanduka i nadpis pisan sdesna naljevo: »Vime oca i sina i svetoga duha. Ase leži Vlatko Vladović, koji ne moljaše nijednoga čovjeka tak moćna, a obide mnogo zemlje a doma pogibe, a za njim ne osta ni sin, ni brat. A na nj usiće kami njegov vojevoda Miots s Lužina Božijom pomoćju i kneza Pavla milostiju, koji ukopa Vlatka, pomenu Boga.« — Stećak iz Zgošće odlikuje se svojom umjetničkom izradom. To je najljepši nadgrobni spomenik. Sve četiri njegove strane urešene su vrlo uspјelim geometrijskim i figuralnim ukrasima. Tu su prikazani velikaški dvori sa šiljastim kulama, prizori iz lova, naoružani vitezovi na konjima, razna divljač, zvieri i životinje, a sve su slike liepo uokvirene majstorski izrađenim pasovima i vijugama. Stećak je visok zajedno sa svojim podnožjem 2 metra, dugačak 2.65 m a širok oko 1.40 m, dok mu težina iznosi oko 14.000 kg. Čiji je to stećak, ne zna se, jer su nadpisi na njemu od vremena uništeni. Čini se, da je načinjen od nekog majstora-umjetnika klesara iz Dalmacije negdje koncem 14. veka. — Stećak na brdu Pavlovcu pripisuje narodna predaja bosanskom moćnom velikašu knezu Pavlu Radinoviću, koji je na početku 15. veka bio jedan od najuglednijih velikaša. On se spominje i na stećku Vlatka Vladovića. To je golem monolit i možda najteži nadgrobni spomenik u Hrvatskoj, težak oko 32.000 kg. Leži na liepom položaju, odakle je divan vidik na Trebević, Igman-planinu i Sarajevsko Polje. — Među ostatim stećcima najzanimljiviji su oni, koji su označeni nadpisima pa se zna kome su podignuti. U selu Zabrdju kod Kreševa pod Bitovnjom Planinom i njezinim nižim dijelom Visočicom na vrlo slikovitom položaju smješteno je u savremenom katoličkom maleno sredovječno

1931.
GROB PAVLA RADINoviĆA KOD KASINDOLA
KRAJ SARAJEVA

groblje od 16 stećaka. Tu se nalazi i grob Radoja, velikoga kneza bosanskoga, koji se spominje god. 1400. na dvoru kralja Ostjoe. Na golemom stećku je nadpis: »Se zlamenje (t. j. grb) kneza Radoje, velikoga kneza bosanskoga, a postavi ga sin njegov Radič s Božijom pomoćju i svojih vjernih a s inom ni jednom inom pomoćju nego sam on.« I Radič je poviestna osoba. Spominje se u povelji kralja Tvrtka II. iz god. 1420. Na pročelju ovoga stećka izklesan je grb (zlamenje) kneza Radoja, vučja glava s otvorenim ustima. — U Kopošićima, selu na obroncima Zvezde Planine, u malome groblju je stećak bosanskog kneza Batića Mirkovića, koji je poznat u bosanskoj povijesti iz povelje Tvrtka II. od g. 1420. Stećak nije velik, a na njemu je uklesan liepim slovima nadpis: »Va ime oca i sina i svetoga duha amin. Se leži knez Batić na svoji zemlji na plemenitoj milostju Božjom i slavnoga gospodina kralja Tvrtka knez bosanski. Na Visokom se pobolih, na Duboku me medan (t. j. kraj života) dojde. Si bilig postavi gospoja Vukava s mojimi dobrimi. Živu mi virno služaše i mrtvu mi posluži.« — Ima i stećaka osoba, koje nisu iz povjesti poznate. Tako se nalazi u Prečkom Polju pod Bjelašnicom u velikom sredovječnom groblju stećak nekoga Ivana s nadpisom: »Se leži Ivan na svoji zemlji. Bratija i družino, žalite me. Ja sam bil jako vi, a vi ćete biti kao i ja. Se siče Radić.« — Na Visočici Planini u Sriedi je grob sa stupcem poput križa i nadpisom: »Ase leži na pokopi Rabren Vukić Dolinović« — U Starom Selu podno Vlašića a nedaleko

Jajca ima staro groblje s velikim stećkom, koji ima ovaj nadpis: »Vime oca i sina i svetoga duha amen. Se je kamen Radoića Bilića. Milostiju Božijom i s pomoći roda moga izidah mnogo časnu grobnicu i postavih si kamen na grobnici mojoj i ugotovih si vični dom za života svojega, ako hoće gospodin Bog sebi i drugu mojemu. Molju bratijo i strine i neviste, pristupite i žalite me i nepopirajte me nogama, jere cete biti vi, kako jesam ja, a ja ne će biti, kakovi ste vi. A se pisa Veseoko Kukulamović«. — Napokon ćemo spomenuti i dva zanimljiva nadgrobna spomenika u obliku stupca, obeliska. Jedan je iz Zgošće, sada smješten u vrtu sarajevskog muzeja, veoma lijepo tesan i ukusno izrađen, visok 2.48 m; na njemu se nalaze i ostaci danas težko čitljivog nadpisa, jer ga je zub vremena oštetio. Drugi obelisk se nalazi nedaleko ruševina stare katoličke crkvice sv. Roka u blizini Olova u šumi Vlaškovac, nedaleko od seoskog puta Čevljjanovići—Oovo. Taj je stup visok oko 4 metra, završuje se u šiljak a sve su mu četiri strane okičene lijepo klesanim geometrijskim likovima, podijeljenim i zahvaćenim u pravilne četverokute; u jednome četverokutu izklesana je zanimljiva grbovna slika: zmaj s velikom glavom, malim tielom i otvorenim raljama. Čiji je to nadgrobni spomenik, nije poznato. Među muslimanskim seljacima u okolnim selima ne postoji o tome stećku nikakova predaja kao ni o ono nekoliko stećaka, što se nalaze neposredno oko ruševina crkvice sv. Roka.

Na svojim planinarskim izletima i putevima nailazit će hrvatski planinari po svim krajevima središnjeg i južnog diela Nezavisne Države Hrvatske na bezbrojne i raznolike stećke. Možda će kojemu poslužiti slučaj, da odkrije gdjegod u planinskim i šumskim zavučenim i odaljenim krajevima još koji nepoznati nadgrobni spomenik, jer do danas nisu svi stećci ni odkriveni, a još manje proučeni i javnosti objavljeni, kao što to svjedoče nekoji nalazi iz nedavnog vremena. Potrebno znanje, pouke i upute o tom zanimljivom dielu naše starinarske nauke mogu se naći u raznim godištvima »Glasnika«, što ga izdaje počevši od godine 1889. Hrvatski državni muzej u Sarajevu. Svakako će svaki naš planinar učiniti vrlo koristnu pripomoć starinarskoj nauci, ako svako staro groblje i svaki ljepši i zanimljiviji stećak, osobito one sa šarama, slikama i nakitim, snimi i za nauku očuva.

Izlet u Visoke Ture

Slavko Brezovečki (Zagreb)

Često sam slušao razgovore nekih planinara, koji su pričali o svojim uzponima na visoka ledena brda, kakovih u našoj domovini nema. Pričali su o velikim visinama, ledenim stienama, sniežnim lavinama, olujama i napokon o sreći, koju doživljava čovjek na vrhuncu savladanog diva. Time je bio pomućen sav moj mir i zadovoljstvo, koje sam uvek iznova nalazio na planinama, koje nisu dosegle svojom visinom niti približnu visinu onih, meni nepoznatih bielih planina, o kojima sam čuo toliko pričati.

Prigodom svakog uzpona, koji bih napravio na Julijskim Alpama ili na Karavankama, znatiželjno sam znao upraviti pogled spram sjevera, gdje je u daljini na suncu bliešto dugačak vienac, visokih ledenih brda obavijen laganim prozirnim maglicama. Neki put zastrli su te planine neprobojni oblaci, kroz koje se baš ništa nije moglo vidjeti. Želja za nepoznatim vrhuncima rasla je u meni iz dana u dan i postajala sve jača.

Sjećam se, kao da je bilo nedavno, kakvo je veliko veselje obuzelo nekoliko mojih planinarskih drugova, kada smo odlučili odpu-

U SNIEŽNIM VISINAMA

tovati na Visoke Ture (Hohe Tauern). Nabavili smo specijalne gorske karte i marljivo proučavali »Hochturist«, u kojem su opisani uzponi i izleti u tim visokim planinskim predjelima. Konačno jednog vrućeg ljetnog dana pošli smo na put. Zagreb - Jesenice - Villach - Mallnitz i — eto nas na cilju.

Poslije nemirno provedene noći u nekom svratištu u Mallnitzu pošli smo trojica nas obtorećeni težkim uprtnjačama kroz Dössner Tal. Ova prostrana i dugačka dolina bitno se u svemu razlikuje od dolina u našim planinama, koje su znatno uže i dublje usječene u trup planine, a razlog je tome razlika u gradi i vrsti kamena. Visoke su Ture građene od eruptivnog kamenja (gnajs, granit, škriljevac i slično), te je usled toga razorno djelovanje glečernih bujica i potoka znatno oslabljeno. Idući znatiželjno smo putem izvraćali vratove i zirkali znatiželjno u oblake, ne bismo li opazili koji ledeni vrhunac, no kao za inat vrieme se sve većma pogoršavalo a oblaci gomilali i obavijali nepoznate nam vrhove svojim sivim plaštem.

Na jednom smo mjestu prošli pokraj velikoga slapa, koji je uz glasan šum pjenušavo pršio niza strmu stienu. Zadosmo u posve golo područje, gdje prestaje svaka vegetacija, tek oveće plohe zeleno obraslih obronaka vire prema dolini poput otoka. Koracali smo putem, koji je prolazio preko divlje porazbacanih kamenih blokova i ploča napadalih iz visokih stiena, koje smo mogli tek naslućivati pod oblačnim zavjesama. Putem nas zahvati kiša, no doskora prestane padati, te smo se nesmetano mogli uzpinjati sve do najvišeg diela doline, gdje nam na prostranoj visoravni puče vidik na maleno gorsko jezero, na čijem je rubu stajala osamljena planinarska kuća »Franz von Schmitt-Haus«. Nakon kraćeg zadržavanja i počinka pošli smo iz te kuće dalje unatoč opomene obskrbnika kuće, koji nam je rekao, da na vrhovima vlada revrieme i pada snieg. Označeni put zalazi u zavojima na lievi obronak iznad kuće, te doskora podpuno nestaje i gubi se pod debelim pokrovom sniega, koji je sada valjalo gaziti.

Na najvišem dielu stiene smo zastali i uprli iznenadeni pogled u visinu, gdje su se otvorili oblaci i podpuno nam odkrili pogled na visoki zasnieženi vrhunac, koji se poput čunja uzdizao između oblaka. Bio je to Säuleck, visok 3080 metara. Srdece nam je uzdrhtalo od uzbudjenja, kada smo osjetili najveću blizinu cilja, no prizor je trajao samo kratak čas, jer su crni oblaci ponovno zavili i sakrili vrh našim pogledima. Iz oblaka je izbjiao neprijatno hladan dah vjetra, kojega se nimalo nismo plasili, već smo energično nastavili put zaobilazeći zasnieženo područje strmih crnih pećina, koje su pripadale u oblake sakrivenom vrhu. »Čekaj, ne ćeš nam umaći!« ponavljali smo u sebi.

»Mi ćemo te već savladati, samo dok se domognemo onog bielog grebena, što nestaje tamo gore u oblacima.«

Jedan za drugim gázimo do koljena duboki snieg i uzpinjemo se sve više i više, već prolazimo kroz neki koritasti žlieb, koji nas vodi na greben. Na završetku žlieba počivamo obazirući se na guste magle, koje su pomalo i nas zavile u svoj hladni zagrljaj. Iz žlieba izđosmo na greben, gdje nas zahvati hladan vjetar. Morali smo paziti, da nas ne baci niza strminu. Sa cepinima u ruci strpljivo smo koracali uz sniežnu strminu, vjetar nam je bacao u lice sniežne iglice, koje su bolile kao brojni ubodi, a na oči smo stavili naočale, kako bismo mogli bolje paziti na put, čiji se svršetak nalazi visoko gore na osamljenom vrhu. Prodirali smo kroz olujni oblak, vjetar je poprimao sve veću snagu, te je uz glasan šum silovito bacao na nas sniežne iglice, da smo često morali postajkivati i okrećući se hvatati zrak. Iz biele plohe je tu i tamo provirivalo tamno kamenje, za koje smo se rukama hvatali, kada bi se oslobođali iz sniega, u koji smo znali propasti do pasa. Vrh kao da je odmicao sve više u guste oblake, a izgledalo nam je, da putu nema kraja.

»Bog zna, hoćemo li uopće dospjeti na vrh?« pomišljao sam, kad sam se s mnogo muke izvlačio iz dubokog sniega, u koji sam propadao. Drugove sam video pred mnom tek kao nejasne spodobe koje su se polagano micale. Pričinilo mi se, da stoje na mjestu. »Zašto su sada stali?«, pitao sam se sada, »sigurno čekaju na mene, jer sam se moguće prepolagano uzpinjao.« No na moje iznenađenje ustanovio sam, da smo na vrhu.

Tako smo svladali prvi ledeni vrh od 3000 metara, o čemu smo još do nedavna samo snivali. Veliko je bilo naše veselje, kada smo si stisli promrzle ruke. Pogleda s vrha nismo uopće imali, no to nam nije ništa smanjilo radost, jer već i sama borba za vrh bila nam je doživljaj, zbog kojeg se je i te kako izplatilo truditi.

Povratak bijaše laganiji i brži nego uzpon. Pomažući se cepinima brzo smo doklizili na prostranu sniežnu visoravan, preko koje je kroz jednu trošnu škrbinu *Mallnitzer-Scharte* u kamenom grebenu vodio put u protivnu dolinu. Put je prolazio preko škrbine i naglo se spustio niz divlji strmi žlieb uklišten između visokih gladkih stena. Valjalo je vrlo oprezno silaziti preko napadalih kamenih gro-mada, koje su bile zamrznute na strmoj ledenoj plohi žlieba. Kada bi koji kamen pomakao izpod naših nogu, poletio bi uz silnu buku u dolinu, koju je obasjavalo sunce. Zadovoljno smo izašli iz tamnoga žlieba prosljedivši put preko mora razbacanog kamenja, na kojem smo jasno razpoznavali planinarske oznake. Lievo iznad naših glava obavijeni u oblacima, nalazili su se vrhovi dugačkog grebena, koji se

proteže od Säulecka pa sve do Hochalpenspitze (3355 m), kraljice ovoga diela Visokih Tura. Desno nam se pružio vidik na protivnu stranu doline, obrubljenu viencem vrhova, koji su također bili obavijeni u oblake, dok je sama dolina ležala u suncu.

Nakon trosatnog hoda dodosmo do neobično priyatne planinarske kuće Giesener Hütte, u kojoj smo našli oveće planinarsko društvo. Od njih smo doznali, da su se upravo vratili s Hochalpenspitze, na čijim vrh nisu mogli doći zbog nevremena, koje je vladalo na vrhovima. Jučer su pokušali uzpeti se i na Säuleck, ali i na njega nisu došli zbog nevremena. Međutim kada su čuli od nas, da smo danas bili na vrhu Säulecka, odlučili su i oni još jednom pokušati sreću na tom vrhu. Još prije nego li smo pošli spavati, stvorili smo plan za sutrašnji uzpon na Hochalpenspitze, koji nas je naročito zanimalo zbog toga, što su nam pričali, da je taj uzpon vrlo težak zbog svježeg visokog sniega. Drugi dan ujutro probudi nas žamor u kući, nitko još nije nikuda otisao, a razlog tome bila je — kiša. Mi kao da nismo imali sreće. Bog zna, kako bismo dugo morali čekati na liepo vrieme. Moglo bi proći i desetak dana, a da zbog nevremena ne bismo mogli ugledati niti jedan vrh. Zato smo unatoč kiše pošli put Hochalpenspitze, pa makar došli samo do onog mjesta, odakle su se jučer oni planinari morali vratiti. Prvi dio puta prolazili smo u gustoj magli te smo iznenada stupili na početak strmog sniežnog polja, koje se protezalo i svršavalo podno okomitih stiena Hochalpenspitze. Tu smo gazili po tragovima, koje su jučer utrlali naši znanci s Giesener Hütte. Kiša je prestala padati još prije nego smo se približili do stiena, koje su se uzdizale iznad sniežišta.

Cepini su nam dobro poslužili na opasnoj ledenoj površini, koja je kod stiene odstupila i tvorila tri do četiri metra duboku odstupnu pukotinu. Preko te smo pukotine morali preskočiti u stienu, najprije Lojzl, a zatim Marijan, pa onda ja. Iza nas je na sniežištu nešto muklo zatutnjilo, sigurno je iz visoke stiene pao kamen, koji zbog magle nismo vidjeli. Kako ćemo dalje? Iznad nas u stieni nalazio se strmi žlieb sav izpunjen ledom, put je vodio po žliebu u smjeru visoke police, koju smo dobro razabirali. Stoeći na nespretnom zaledenom početku stiene podno pukotine spremali smo se da uđemo jedan za drugim u taj žlieb. Sa sobom nismo imali penjačkog užeta, pa smo morali biti i te kako na oprezu, da se kome ne omakne nogu, jer bi pad završio u dnu pukotine između stiene i leda. Marijan i Lojzl prošli su donji najteži dio žlieba, te su na sigurnom mjestu čekali mene. S promrzlim sam prstima tražio u stieni oprimke, pomoću kojih se uzdignem nešto više od neke kose i uzane pukotine, u koju pričvrstih cepin. Sada pomoću cepina dohvativim prikladno mjesto

za stajanje. Izpod nogu mojih drugova virio je iz leda oštar kameni rub, koji čvrsto zahvatim prstima i uzdigavši se na rukama dospijem do drugova. Još samo nekoliko metara penjanja i eto nas na izlazu žlieba na uzanoj i zasnieženoj polici, koja je poput balkona virila iz stiene i gledala u dubinu prama sniežnoj poljani, na kojoj se jasno ocrtavala vijugava crta naših trgovca.

Iz debele su sniežne naslage provirivali gvozdeni klinovi i užeta, kojima je bio osiguran put, no nama su naši cepini poslužili tako dobro, da nismo trebali druga sigurnosna pomagala na tom dielu uzpona. Jedinu nam je nepriliku činila gusta magla, zbog koje se nismo mogli brzo snaći i odrediti siguran smjer uzpona prema vrhu. Dospjeli smo do mjesta, gdje završavaju tragovi, koje su jučer ugazili naši predhodnici, ali koji su se bez uzpjeha vratili u dolinu. Sunce je probijalo kroz maglu tolikom snagom, da smo morali upotrijebiti tamne naočale, a kako kroz maglu nismo mogli razabirati oblik terena, morali smo put odrediti s pomoću kompasa i karte. Dohvativši se jednog grebena prolazili smo njegovim desnim, debelo zasnieženim bokom. Iznad nas odvalio se na grebenu snieg, koji za čas poput lavine projuri pokraj nas i izgubi se u maglenoj dubini podno naših nogu. Zastali smo prisluškujući muklu tutnjavu, koja je doprla do nas iz sivog maglenog prostora. Oprezno sam išao napred i utirao trag u snieg tražeći put prema vrhu. Oprez! Još jedna lavina spustila se i projurila između mene i Marijana u dubinu, srećom bila je preslaba, da potegne sa sobom čovjeka, no ipak je trebalo brzo napustiti taj podmukli teren. Skinuo sam naočale, da bolje vidim mogućnost prolaza kroz maglu. Greben je u blagom nagibu završavao oslonivši se o prostranu bielu strminu, preko koje smo morali proći. Putem smo na površini sniega našli vrlo liepog smrznutog leptira s krilima prekrasnih boja. Njega je vjetar zahvatio negdje u dolini i ponio ga u ove visine u područje vječnog sniega.

S lakoćom svladasmo strminu i stupismo na prostranu debelo zasnieženu kupolu — vrh Hochalpenspitze. Radostna lica opet smo stegnuli desnice, a zatim se dobro odpočinuli i malo okrijeplili hranom. Mih planinskog vrha narušila je kadkada težka tutnjava lavina, koje su se rušile niz strme stiene u dolinu.

Silazak po magli bio je jednako tegoban, kao i uzpon. Sa stienom iznad Giesener Hütte pružio nam se vidik na cielu dolinu, koju je obrubio visoki vienac sniežnih vrhova, pa čak i Säuleck bio je bez oblaka, samo vrh Hochalpenspitze obavio je veliki sivi oblak, koji nam je na vrhu onemogućio vidik. Mene su putem prema Giesener Hütte sumnjivo pekla oči tako, da cielu večer nisam mogao s drugovima radovati se uspjelo završenom uzponu. U noći se stanje

mojih očiju vrlo pogoršalo, Marijan mi je morao svaki čas stavljati na oči obloge natopljene u šećernoj vodi Trpio sam strašne bolove, te sam do jutra podpuno izgubio vid. Dobio sam sniežnu sljepoću posljedicu neopreznog skidanja tamnih naočala za vrieme uzpona. Tek oko podne popustili su bolovi, pa sam na moju najveću radoš opet progledao. Odmah smo pošli na put preko grebena između Säulecka i Hochalpenspitze i isto poslije podne obišli cieli masiv Hochalpenspitze i Ankogela dospjevši kasno uvečer kroz ponovnu sniežnu mećavu do prekrasnog i velikog planinarskog doma Hannoverhaus (2450 m). Ja sam se toliko uplašio moje nezgode s očima, da sam nosio tamne naočale čak za vrieme — spavanja.

Osvanuo je još jedan dan, ali taj je bio pun sunca, vedar i bez oblačka, te smo zarana pošli na lako pristupačan vrh Ankogla (3263 m), na kojem je toga dana bilo mnogo planinara. Prekrasan vidik izpunio je sva naša očekivanja, na suncu je blještila sniežno biela kupola Hochalpenspitze i ledeni čunj Säulecka, strme stiene i grebeni padali su u silne dubine, dok je prema zapadu pukao vidik na dugi lanac bielih planina, između kojih se izticala biela, elegantna i visoka piramida Grossglocknera, Wiesbachhorna i Sonnblicka. Na južnoj strani, a na kraju zelene dravske nizine opazismo obrise Julijskih Alpa — naših starih znanaca.

Izpunjeni dubokim dojmovima težko smo se razstajali s ovim bielim vrhovima, koji nude čovjeku toliko opasnosti, ali i užitka. Prošle su duge godine, u kojima smo doživjeli razne planinarske doživljaje, u našim su dnevnicima zabilježeni brojni novi uzponi od Velebita do Mont Blanca, ali utisci iz Visokih Tura ostat će nam uvek neizbrisivi.

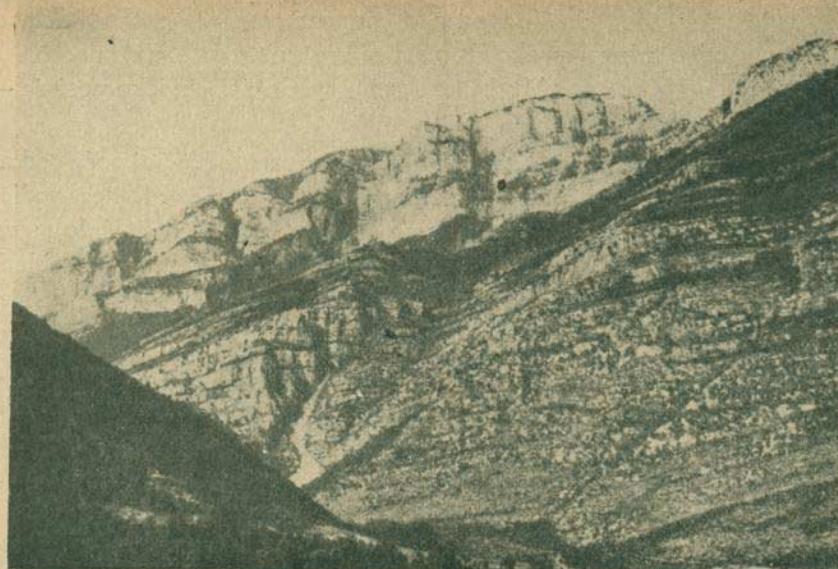

Foto: Plaček

POGLED IZ DREŽANKE NA GOLUBIĆ (1516 m)

Uzpon na Čabulju Planinu

Josip Plaček (Zagreb)

Ovaj put sam odlučio da posjetim samo Čabulju, za planinare po imenu poznatu ali malo posjećivanu planinu. Želja, da je upoznam u njezinoj nutrini, uspjela je ovaj put, u središnjem najvišem dielu podpuno.

Rieka Drežanka, koja od svog izvora do utoka tvori duboku, usječenu i razrovanu dolinu, dieli gorski sklop na desnoj obali srednje Neretve na dva diela, južni — Čvrsnicu i u sjeverni — Čabulju Planinu. Ovo je naš najdublji usječeni kanjon, jer se iznad Drežanke stalno nadvisuju vrhunci od 1500 do 1800 m.

Uzvisine su u gornjem toku manje, dok se nakon Gornje Drežnice, muslimanskog naselja, ne uzpneš uz Draguna Karamanov Lanac ili »Razkriče«, čvorište i raskršnicu planinskih puteva. Kada sam pred 12 godina markirao puteve po Čvrsnici, uspjelo mi je i ovaj odsječak obilježili crveno bielim krugom. Time je stvoren raspored za laki pristup u oba planinska predjela.—

Tok rieke Drežanke je zaista liep. Iako hodanje zamara, pogotovo ljeti, vidici ljepote nadomješćuju cielom dužinom puta, koji traje punih šest sati. Dvie godine kasnije dospjela je jedna omanja skupina planinara na Klanac u namjeri, da posjeti Čabulju do njenog naj-

višeg vrha. Ali zbog duljine puta i nepoznavanja gorskog sklopa, otišli su suviše nizko preko Rosne Poljane, Ladiće iznad Bogodola, Vilinog Polja, Vrdola do željezničke postaje — Drežnice.

I ovog se puta nisam zadovoljio. Zato sam odlučio poći godine 1938. najbližim putem. Za put sam pripremio našeg stalnog vodiča i pomagača Jozu Klepicu. To sudjelovanje skoro ga je stajalo glave. Pri izviđanju nedaleko samog vrha neki mladi suludi čovjek poletio je nožem na njega, a on ne imajući ništa za obranu dao se u bieg izgubivši pelerinu i novčarku. Stvar je bila prijavljena oružničkoj postaji, ali se stvari nisu nikada našle.

Noću od 6. na 7. srpnja pomenute godine na stanici u Jablanici dobro osvjetljenoj, izšao je iz staničke postaje u svom narodnom odielu s uprtnjačom na leđima spomenuti Klepica. Za vrieme stanke od nekoliko časaka gosti hotela »Jablanice« šetali su gore dolje, ne bi li ugledali među putnicima kojeg znanca. Ostavljamo mjesto, vlak puzi preko visokog mosta na Neretvi. Jurimo kroz prvi, drugi, treći tunel i dalje do stanice Prenj, Grabovice i napokon do same Drežnice.

Tragovi svjetla dopirahu jedva do izlaznih vrata. Tišina svugdje. Gostionica zatvorena. Lupanje ne koristi. Vlastnik ne dozvoljava niti spavanje u pojati na slami. Odlučili smo sklopiti po dve klupe, koje su stajale pred zgradom. Ovijeni u šatorski list i pelerinu, prislonjeni uza zid rekosmo jedan drugom: »Ugodno spavanje!«. Spavanje je bilo mučno, tvrdo. U zoru okriepismo se crnom kavom. Idemo dolinom rieke. U Donjoj Drežnici nastanjeni su većinom katolici; tu se nalazi mala crkvica sa dosta siromašnim uređajem. Župnik don Jurić djeluje ovdje preko 30 godina. Primio nas je najljepše. Počašćeni smo dobrom rakijom i bielom kavom, razgovor se kretao o svačem pa i o našem nestoru botaničaru, Dr. Bošnjaku. Zadržali smo se tude i previše. Uz Drežanku vodi nas seoski put, pun kamenja, a iz žbunja čuje se ponekad šum uplašenog guštera ili riđovke. Ne susrećemo nikoga, još je rano jutro. Prolazimo kraj starih nadgrobnih spomenika, poznatih pod nazivom »stećci«, s izlizanim nadpisima, na koje je mjestimično prionula mahovina.

U dolini vidimo preko potoka nekoliko brvana. Preko jednog od tih moramo prieći. Oprezno priedosmo. Dosta mlakom vodom osvježismo lice i napunismo čuturice. Neobično topao dan, žega u zatvorenoj dolini bijaše nepodnošljiva. Gradić a zvaše se mjesto našeg prielaza. Prolazimo kraj muslimanske kuće. Izšao domaćin, čovjek srednjih godina.

Imate li što zapaliti?

Foto: Plaček

OŠLJAR (1682 m) GLEDAN SA GVOZDA VANJAČE

Imamo!

Izvadim kutiju zamotaka i ponudim.

Sjedosmo.

Razpitavao se o svemu, no najviše ga zanimalo pitanje, hoće li se u njegovu kraju kopati ruda — boksit. Zadubljen u mislima poče pričati, kako su dolazila neka gospoda, koja su premjeravala. U njegovoj mašti nešto se rađalo, bit će posla, rada. U težkoj borbi za obstanak ljudi su tražili posla, kojega nije bilo. Zaklinjao nas, da se vratimo istim putem i da mu budemo gosti.

Zapara bijaše toga dana velika, ni malo povjetarca!

Dospjesmo do R a m i n e K o s e. Sama Čabulja bijaše zatvorena, ali pogled na protivnu stranu, na Čvrsnicu i njezine obronke u Drenžanku sa S t r m o g l a v i c o m bijaše veličanstven. Tek sada uvidjeh svu strukturu Čvrsnice s južne strane. Divna je, ali nekoliko uspjelih snimaka moći će predstaviti i onako malo poznate strane čvrsničkog masiva.—

Polagano smo se uzpinjali prema našem prvom cilju G o r n j i m D o c i m a. Tišina, tek odjek sjekire odavao je znak života ljudskog bića. To je put, kojim slabo prolaze seljaci. Katune ili čobanske stanove nastavaju Hercegovci iz bliže okolice, i tek nekoliko njih iz okolice Širokog Briega.

Čabulja Planina proteže se u pravcu jugoiztok-sjeverozapad u duljini od kojih 20 km, te u širinu od 6 do 7 km. Sa sjevera je graniči

Drežnički Potok. Možda se nigdje u tim oborinama oskudnim krajevima ne iskorišćuje sam potok za navodnjavanje usjeva onako kao ovdje od njegovog izvora do utoka u Neretvu. Zato se ljeti, kada prođete dolinom, čudite liepim usjevima, kojih u okolnim krajevima ne vidite. S ove je strane Čabulja neprohodna i nepristupačna, jer se strim rebrastim obroncima ruši u Drežanku, obrašćenu nizkom raslinom. Sjeverni greben je najviši; on se od Klanca polagano uzpinje te ga od 1600 m visine sačinjavaju Morac (1606 m), Sastavci (1615 m), Krušna Gomila (1619 m), Ošljak (1682 m), izpod kojega se probija Sedlo na visini od 1400 m. Greben se opet uzdiže prema glavnom vrhu Velikoj Vlainji (1780m), Maloj Vlainji (1686 m) i Mededu (1679 m) rušeći se prema krajnjem iztaknutijem vrhu Golubiću (1546 m) iznad samog utoka Drežanke u Neretvu. Greben se spušta naglo u dolinu Drežanke izpresiecan rebrastim, razrovanim i neprohodnim gudurama, u prednjem dielu nekakove čudnovate boje, zvanim Crvene Stiene. U ta rebra, čiji je hrbat oštar kao brid, usjećene su drage. Radi svojih oštih obronaka potok nanosi plodne zemlje. Sva su rebra obrasla nizkom šumom i za to bujice ne povlače sa sobom velike odrone zemlje. U nižem dielu prevladava bjelogorica, dok u gornjem toku vidimo i crnog bora.

Obratno od južne bezvodne strane ovdje je obilje vode, živih vrela i mnogo potoka, čija imena spominjem počevši od gornjeg razvoda poimence: Josevac, Momača, Gračanica, Pogorelište, Ledenjača, Velja, Kabalač i Grmošnik Potok. Na toj strani raste i Sibirea croatica nađena izpod Ošljara i Crvenih Stieni.

S istočne strane graniči Čabulja riekom Neretvom, dok se prema jugoiztoku gubi u obroncima visoravni Raške Gore. S južne, bogodolske strane vegetacija je slaba, tu vlada vapnenac i golí krš. Čim se više krećeš u jugozapadnom pravcu, bilinstvo je jače a prevladava bjelogorica, što se najbolje vidi, kada prolaziš kroz Rosnu Poljanu, koja se prostire između Rakitskog Gvozda (1624 m) i Morca (1606 m) sve do samog Klanca.

Karamanov Klanac ili »Razkršće« je razkrstnica puteva. Kavana i dve tri kuće ciela je nastanba ovog kraja. Jednom smo tu noćili. Na podnicama neke staje moj drug nije cijelu noć zaklopio očiju. Ujutro bio je sav crven, piknast od samih uboda.

Ovdje se diele putevi na sve četiri strane. Kreneš li prema jugoiztoku, putevi vode u mostarski kotar, prema jugozapadu u Rakitno i ljubuški kotar, prema sjeverozapadu u Duvanjsko Polje i tomislav-

Foto: Plaček

VELIKA VLAINJA (1780 m) SA GORNJIH DOLACA

gradski kotar te prema sjeveroizтоку крај Blidinjeg Jezera u Dugo Polje i u prozorski kotar.

Nadelako »Razkršća« prema južnoj strani nalaze se Šimićeve Rupe. Tu se stalno prepričavaju i obnavljaju upomene na posljednjeg velikog hajduka Hercegovine, Andrijicu Šimića. Na južnoj strani Rosulje imao je on svoje sklonište. Kroz uzki prolaz izdiže se okomita stena s velikim pločama. Pod njom je velika duboka vrtača, zvana Šimićeve Rupe. Tu je bila njegova zasjeda na prolazeće karavane. Odavde je on dielio pravdu porobljenom i bezpravnom narodu. Dosta je bilo, da Šimić prostre svoju kabanicu negdje kraj puta, pa da prolazeće age i begovi iztresu svoje bogate kese. Ovdje je grob nekog vitinskog bega, koji nije poštivao Andrijićine odredbe, kao i nekih drugih. Šarabačin grob, Kvesića i trojice Lozića s još nekoliko bezenim grobova označuju put preko Kravog Polja.

Pred dvije godine, kada sam se u Uskrsu sa skijama uspeo na Drežnički Jelenak (2170 m), s kojega pucaju pogledi na sve strane, svratio sam pozornost i na Klanac, odnosno njegovu Dragu koja dieli Čabulju od Čvrstnice. Bila je sva zatrpana od sniežnih napuha. Tu je i onih 15 grobova, u kojima nadoše smrt zimski pohodnici uhvaćeni od sniežnih mećava i usova.

Južna strana spušta se od svojih grebenova u blagom nagibu. S podnožja nastanbe Vrdol pa preko Mededa i Velike Vlainje do Ošljara nalazimo tek u nekim docima nešto bukove mladice, inače

svugdje strši vapnenac, mjestimično u velikim pločama i razdrobljenim stjenama, pa je planina usled toga težko prohodna.

Zapadna strana središnjeg diela položitija je, ali izprepletena mnogim dolovima, zvanim Gornji i Donji Doc, Dolovi, Zeleni Doc, Razdolje. Oko tih dolaca uzdižu se manje i veće kose poimence Široka Kosa, Vilina Kosa, Tanko Kosa, Čavarova Kosa, Medakova Kosa sve do pod glavni greben Velike i Male Vlainje, gdje prevladavaju škape i prestaje vegetacija.

Ulazak prema Ošljaru bio je dosta težak, no pogledi su lebdili na protivnu stranu, gdje su se sve više ukazivali obrisi male Čvrsnice — Težovnice. Sunce je bilo dosta visoko. Nakon šestsatnog uzpona stigosmo na Selo iznad Babine Grede do Gornjih Dolaca. Tu je u blizini stan Stipe Čuljka. Kućica sagrađena od suhozidine, a pokrivena bukovim policama, koje poprieko podržava duga soha, koju opet pritišće nabacano kamenje, da vjetar ne odnese krovište. Na središtu kuće se nalazi oganj s malim okruglim sjedaljkama, a pokraj istog sać posut pepelom, pod kojim se peče ječmeni kruh. Pregradom je odieljena mljekarnica, gdje se skuplja mlijeko, vari i pravi domaći sir. Nešto suđa i hrane, lončići, findžani i mlinac bio je cieli inventar toga domaćinstva. Okolo kuće razbacana drva, ograđeni tor i male kućice, spavalista čobanica, te ograđeno polje zasađeno krumpirom. Iza stana na malo povиšenom mjestu stoji pojata pokrivena slamom.

»Hvaljen Isus« pozdravljamo obojica.

»Vazda hvaljen!« odgovara nam djevojka, tek što je provirila kroz okno vratiju napola sakrivenih. Neobični gosti, jedan u kratkim hlačama, drugi u narodnom odielu prozorskog kraja. Prilazimo bliže. Odlažemo stvari uza zid... Djevojka ništa ne priča, kao da je niema. Samo na pitanja kratko odgovara sa »ja« i »ne«.

Da ne izgubim vremena na liepom sunčanom danu, uputih se put Ošljara. Na nebeskom svodu nigdje ni jednoga oblačića. Sivi krš s malo bukove šumice daje jednoličnu i pustu sliku. U daljinu viđaju se stada ovaca, koja se polagano pasući primiču svome »toru«. Sunce je već nizko palo, a preko Ošljara duboke sjene padaju i na Donje Doce.

S Ošljara otvara se divan pogled na zapadni dio Čvrsnice, dok se dolina Drežanke valja u dubokim sjenama i kao zamagljena očekuje prvo sumračje.

Vratih se. U međuvremenu je stigla domaćica sa svojom »mužkom« glavom, malim dječačićem. Na svim našim planinama uglavnom izgone stoku na pašu ženska čeljad, a obično više stanova nadzire po koji mužkarac. To je stariji čovjek, koji ostaje po cielo ljeto kao čuvat,

Foto: Plaček

MEĐED (7679 m) SA PRESJEKE

dok muževi obavljaju poljske radove kod svojih kuća. Povremeno dogone na konjima brašno, sol i ostalu hranu, a vraćaju se sa svojim ovčijim mješinama napunjениm sirom.

Ovo je stan Stipe Čuljka pok. Pere iz Grabove Drage, općina Široki Brieg. Ovu nastanbu nazivaju M i a t o v a c, a tu su još stonovi Pere Meštra iz Goranaca, Mate Vrlića te Pere Vrlića iz Prova.

Sjedosmo oko ognja, domaćica nastavila vodu, a mlinac poče mljeti ono nekoliko zrnaca pržene kave. Razgovor je tekao o svemu. I večera se zgotavlja. Sjedimo na sjedalkama (šćemljama) poredani oko ognja, vjetar nosi dim, a moje oči suze, jer sam nenaviknut ovom životu. Nešto mlieka varenike te hrane iz naših uprtnjaka bilo je dovoljno, jer nisam toliko glad ni osjećao. Pala je duboka noć. Zvjezdice titraju, a na nebeskom svodu mličak (zvjezdani rep) daje naslućivati, da će sutradan zapara i žega biti ista.

Kroz nizka vratašca pojate, našeg počivališta, uvukli smo se sagnute glave. Miris siena opaja nas. Za nekoliko časaka zaklopismo oči.

Blejanje ovaca probudi nas rano. Domaćica muže ovce i odpušta ih kroz mali prolaz. Protrljali smo oči sniežnom vodom Sunce je počelo bacati prve trake iza glavnog vrha.

Iznad napomenutih stanova razteže se gvozd V a n j a č a, obrasla mladom bukovom šumicom. Gvozd se proteže od Babine Grede do

Male Vlainje. Zemljišta u docima zasijana su dielom jarim ječmom ili krompirom ili, kako narod veli, krtolom, a ostalo su travnjaci.

Laganim hodom koracali smo zapadnim grebenom Velike Vlainje. Uzdižući se opažamo u daljini mali humak, oko kojega pase stado ovaca. Kraj razasutog stada ovaca sjedi mlada čobanka i plete. Rutavo ovčarsko pseto, mali tornjak, reži izkešenih zubi i polieće na nas. Čobanica viknu, a on pokorno podvi svoj kuštravi repić. U visinama nadlieću orlovi, promatramo jednog, stoji razsirenih krila i traži svoj plien.

Naginjem se na rub grebena i tek sada vidim, koliko je raztrgana ova strana. Veliko njezino prostranstvo i težki prilazi, noćivanje u primitivnim i tiesnim planinskim stanovima, izgrađenim za privremeni boravak preko nekoliko ljetnih mjeseci, nisu mogli zagrijati veći broj planinara za tu našu poznatu ali najmanje posjećenu planinu. U daljini, u trepavom sjaju blistaju se plohe sniega na strmim liticama i točjilima susjedne Čvrsnice.

Krećemo dalje grebenom put Male Vlainje. U daljini vidi se grupa ljudi. Čim smo bliže njima prilazili, sve su se više skrivali. Bile su to uplašene čobanice. Tek što smo ih pozdravili i nagovorili, počeše i one podizati oči, kao da su se otresle nekog straha. A to je uviek u našim planinama. Gledaju te s nepovjerenjem, dok u tebi ne nađu razgovorljivijeg druga.

Spuštamo se kamenitim obroncima uz klekovinu neosjetno prema najistočnijem vrhuncu, glavici Međeda. Tu susrećemo dvojicu mladića natovarenih velikim bremenom drva. Izmoreni, čim nas ugledaše, spustiše svoj teret. U trošnom odielu otirahu svoj znoj rukavom. Odpustiše nekoliko dimova u kolutovima gledajući u puteljak, kojim su došli. Nose drva u nastanbe Vilinog Polja. Od te prosjeke za četvrt sata stajao sam na vrhu Međeda. Opet druga slika.

Pred nama стоји западни dio prenjskog masiva sa svojim predgorjem Glogovim i jakim liticama Velikog Preinja i Galija s najvišim vrhom, Lopoglavom. Zaista, to je jedinstven pogled: ljepšeg pogleda nisam vidoj, jer se nigdje tako blizu ne približuju iztaknuti vrhovi susjednih planina. Oblaci, koji se nadviše onog liepog sunčanog dana, odavaju veličanstvenost naše najmarkantnije planine, a u njezinom podnožju u svojoj zelenkastojo boji velikim šumom i brzacima pjenušala se pastrvom bogata — Neretva.

Ponajprije podosmo južnom stranom Međeda, ali strmenitost bijaše sve veća, i mi krenusmo ovčijim stazama u sjeveroiztočnom pravcu. Strmi pad u dolinu Neretve prekidaju dva polja — Vilino Polje, dugo oko 5 km. Tu su obrađena zemljišta sela Bogodola. Drugim poljem, koje je niže po prilici oko 400 m, proteže se Vrdol.

Foto: Plaček

STAN STIPE ČULJKA NA MIJATOVCU

To je 4-5 km duga visoravan obrasla najvećim dielom bjelogoričnom šumom bielog i crnog graba, crnog jasena, tisovine i hrastovine.

S Vrdola je prema istoku okomit pad u Neretvu, a na kosama prema Drežnici raste mnogo kadulje (*Salvia officinalis*). Stoga je hercegovački med znamenit radi svoje kakvoće i ljekovitosti, a privređuje se još iz davnina.

Prema istoku vodi strmi i dobro izgrađeni put u dolinu Drežanke.

Čabulju Planinu i njezino podnožje obitavaju većinom katolici Hrvati, dok u Bogodolu i Gorancima imade nekoliko obitelji grko-istočne vjeroispoviesti.

Stočari ostaju u planini najdulje do konca listopada, a nekoji ostaju i dulje, u koliko imaju stočne hrane. Najviša naselja dosiju do 900 m, jer preko zime uslijed jakih vjetrova sa Čvrsnice i Prenja, koji su ostri i hladni, nemoguć je prilaz, dok se izpod te visine nalaze stalna naselja.

Nad samom željezničkom postajom Drežnicom nalazi se u živcu kamenu uklesan nadpis *v o j v o d e M a s t n a B u b a n i ĉ a*. Donosim sliku te stiene i oznaku mjesta, na kojem se nalazi sam nadpis. Vojvoda Mastan spominje se u povijesti bana Tvrđka godine 1355. Kao vojvoda bio je ugledno lice u sredovječnoj Bosni. Imao je svoje dvore na tome mjestu pri ušću Drežanke u Neretvu, u vrlo slikovitom

liepom kraju, kao što kaže i sam ovaj nadpis, koji glasi: † Va ime oca
i sina i stoga duha. Ase dvor voevode Masna i njegoviju sinu Rado-
slava i Miroslava. Se pisa rab boži stoga Dimitrije u dni godna kralja
ugarskoga Loiša i gdna bana bosanskoga Tvrta. Tko bi to potrl, da

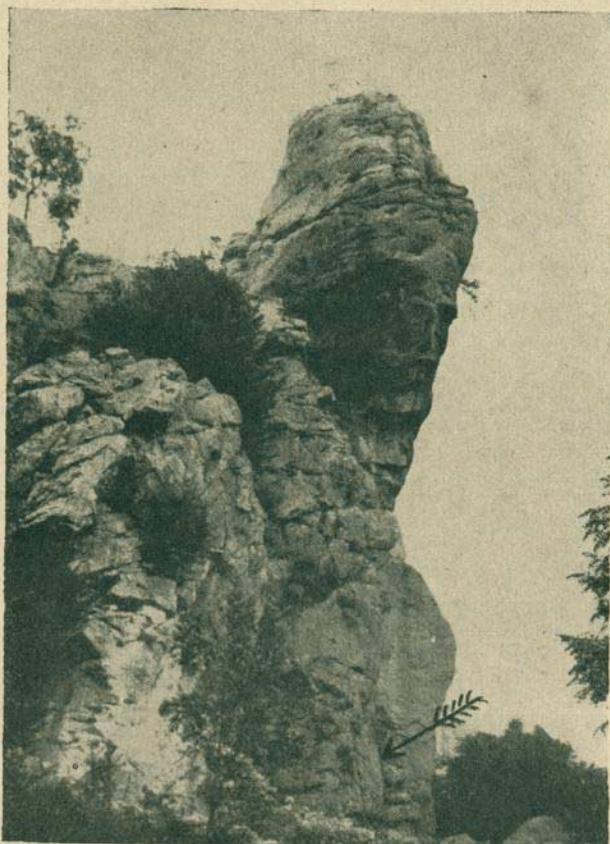

Foto: Plaček

STIENA IZNAD DREŽNICE S NADPISOM: MASTNA BUBANIĆA,
VOJVODE BOSANSKOG

je proklet ocem i sinom i stim duhom. — I danas, nakon punih 600
godina ovaj starohrvatski spomenik još uviek stoji na svome mjestu
podpuno očuvan, i ako ga kiša i vrieme tare kroz stoljeća. Ali ljudska
ga ruka nije dirala.

Klek - jugoiztočna stiena

I. Bumba (Zagreb)

Uzpon 19. II. 1939., smjer HPD.

Tiha je zimska noć. Vlak nas je ostavio u Ogulinu i svietlo nje-gova zadnjeg vagona lagano je nestalo u mraku. Čavli naših cipela zagrabili su prema Kleku, tom nekada glasovitom sastajalištu duhova i vještice. Slavo i Emil živo debatiraju o hranivosti vinove loze, dok ja sređujem u glavi utiske doživljaja na putu i u vlaku. Ipak je zanimljiv taj život; onaj, koji može mnogo putovati, želi kućni mir, a mi opet što više i dulje da nam je proboraviti izvan svog doma.

Tu i tamo vide se tragovi sniega, dok je cesta puna blata. Raz-prava o hranivosti vinove loze svršila je pobjedom Emila, koji je tvrdio, da njen plod — no svakako već podpuno zrio i provrio — treba što više i što energičnije ništiti. Slavek je samo žalosno klimao glavom i više šaptao no gorivo:

»Da, da, ali ipak zabadava svako uništavanje, ako nema pokraj toga dobre šunkice ili odojčića. Ah, liepo je živjeti, pa makar morao tjerati i čistu slinu po ustima od čežnje.«

Nakon dva sata stigli smo u selo Bielsko, gdje smo odmah naložili soberici, da prisloni ljestve uz naš »hotel«, da se možemo popeti u posebno naručene odaje. Nakon obilne večere u naravslanine i kruha, a u mislima ostalog, povukli smo se u svoje sobe i usnuli blaženi san. Slaveku je iz sijena virio samo prirast na licu, prozvan nos, dok smo Emil i ja bili zabavljeni slaganjem svojih kosti i žila, da ne bi zima, koja nas je srdačno tresla, što preskočila.

Ujutro pošli smo prema jugoiztočnoj stjeni Kleka. Stigavši pod nju obukli smo penjačice, navezali se užetom i ruke su nam zahvatile mrzli kamen. Uzeli smo ulaz Dragmanova Smjera, a nakon kojih desetak metara prepričili smo naljevo u Hapedeov Smjer i njime nastavili uzpon. Kroz travom obrasle pećine pošli smo strmo u vis do ulaza u koso položeni kamin. Tu smo uzeli malo snage, koja je bila utisнутa u čokoladi i grožđicama, pa smo upiranjem i slobodnim penjanjem nastavili uzpon nakon počinka kroz taj kamin i doprli u kratki žrieb, koji se nalazi izpod velike prepreke nadesno. Nakon tri metra vodoravnog prialaza desno dosegnusmo prvi klin.

Tu, gdje mi je bilo najteže, došao je naš Slavo u punu svoju moć. Naime, on se vrlo ljuti, kad čuje primjedbu, da je oženjen čovjek. Ne, kakvi gromovi, kakvi topovi, to su sve sitnice prema strahoti uvrede, koja mu se nanese, kad se to spomene. Jučer smo na putu susreli ovce i ja jednu upitam:

»Dušice, je li naš Slavko oženjen?«

»Je . . . e . . . e . . . e« — dobio sam odgovor, a lice Slavka možete predstaviti, samo ako imadete najbolju maštu na svetu.

Kad se je sada držao u potezu užeta, dok sam ja tražio oprimak i izlaz iz tog težkog stanja, nije mogao prešutjeti svoje misli:

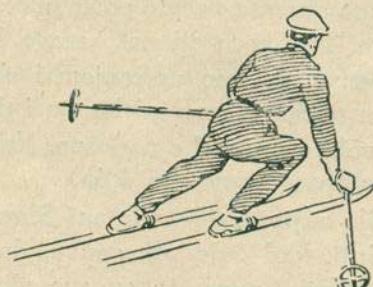
»Ivica, buš još rekal, da sam se obesil ženi za vrat?« —

Ne znam, kakav je dobio odgovor, jer smo pošli dalje. Manevrom užeta dođem do drugog klina i trenjem na malu policu. Ta leži nešto koso, gladka je, no osigurana od usova, jer je pod trbuhom stiene. Nastavak slijedi desno preko jedne stepenice, onda kojih dva metra niže do klina, gdje je težko osiguravanje, i dalje oko malog trbuha na izloženu stienu u jednu lukrju. Prije nje imade mjesta za osiguranje, gdje je potreban klin. Taj dio stiene pruža najljepši vidik. Izpod nogu leži šuma, a iza nje u daljini bruji život Ogulina. Ovaj opisani veliki prielaz traži oprezan rad od svakoga penjača.

Iz luknje prielaz desno na duljinu užeta, pa lievo gore izpod kamina, kroz koji se dopre do krova, na vrh. Visina stiene je kojih 200 m, oznaka težine IV, mjestimično V, no radi kratkoće može se uzeti jedan stupanj niže. Uzpon traje 2-5 sati. Sniega je bilo na vrhu oko pol metra, na sjevernoj strani oko metar, dok u stjeni veoma malo.

Na povratku zakasnili smo na redoviti vlak, pa smo krenuli navečer brzim u Zagreb. Doživjeli nismo ništa novo, jer je Slavko proučavao podkožne organe, dok je Emil rješavao skrižaljku jednoj dami, no po svom običaju nije svršio.

Oj Kleku, draga naša planino, koliko si gorda! Tvoja stena pruža nam najveličanstvenije časove života, kada moramo pomoći snage i moderne tehnike izvojevati ponovno pravo na život udaljujući se za to vrijeme od svih svjetovnih briga. Malo ih je, koji to razumiju, no i Sвето Pismo kaže: Mnogo zvanih, no malo odabranih.—

DRUŽTVE NE VIESKI

OKRUŽNICA BR. 8.

I. Službene predstavke. Ured Državnog vodstva za tjelesni odgoj i šport svojim dopisom od 11. kolovoza 1942. dostavlja okružnicu svim športskim družtvima i planinarskom savezu kako slijedi:

1. Dogodilo se i dogada se, da pojedinci dužnostnicici ili članovi pojedinih saveza, klubova i družava sami na svoju ruku odlaze u razna ministarstva, poslanstva i t. d. u svrhu razgovora u bilo kakvu športskom ili planinarskom predmetu.

2. Utvrđeno je, da se klubovi i družava u bilo kakvu predmetu obraćaju meni i mom uredu izravno, a ne preko nadležnog saveza.

Kako bi se ubuduće izbjegli ovakovi i slični propusti i izmaklo raznim neugodnostima,

određujem:

1. da smiju samo mojom dozvolom odlatiti u ministarstva, poslanstva, konzulate i t. d. te tražiti obavijesti u bilo kojem športskom ili planinarskom predmetu,

2. da se samo preko nadležnog hrvatskog športskog i planinarskog saveza mogu klubovi, družava ili pojedinci obraćati meni i mom uredu u pitanjima, koja nije povjerenik saveza nadležan riešiti u svom djelokrugu.

Svako putovanje u inozemstvo bilo kojeg predstavništva, saveza, kluba ili družava imade se najkasnije u roku od 10 dana prije polazka na put prijaviti mome uredu. U prijavnici se imade točno navesti pravac puta, ulazna i izlazna postaja, dan odlazka te približan dan dolaska.

Drž. vođa tjelesnog odgoja i športa,
Poglavnji pobočnik

Zebić v. r.

Prednje stavljam svim područnim družtvima na znanje i ravnanje, da se

u bilo kojem predmetu, davanju pri-pomoći, savjeta i ostalog sve predstavke imadu upućivati preko Hrv. planinarskog saveza.

III. Oprost od plaćanja tečevine. Jednim rješenjem ministarstva državne riznice bile su ukinute sve povlastice izdane od bivših jugoslavenskih vlasti, među inim i odluka o plaćanju tečevine.

Ovaj savez podnio je ponovno molbu ministarstvu državne riznice, odjelu za državne prihode, radi oprosta tečevine te je pod brojem 15.350/3-1942. od 6. listopada stigla slijeća odluka:

Na temelju čl. 47. zakona o izravnim porezima planinarski savez Nezavisne Države Hrvatske i planinarska družava u njemu učlanjena oprštaju se od plaćanja tečevine na prihod od iznajmljivanja soba, te prodaje jela i pića u planinarskim kućama i domovima za trajanje od (5) pet godina počevši od 13. kolovoza 1941. godine.

Odjel za drž. prihode učinit će dalje, što je potrebno.

Državni rizničar:
Dr. Košak v. r.

Savez je ovu odluku dao u nekoliko primjeraka legalizirati kod ovdašnjeg suda, te u koliko je kojem družtvu, koje podržava domove, potrebna, neka izvole za državne i sudske pristojbe poslati Kn 30.—, nakon čega ćemo pripis odluke dostaviti.

IV. Popis športaša — pripadnika domobranstva. Ured Drž. vodstva tjelesnog odgoja i športa pod br. 2280/42 od 26. studenog dostavlja okružnicu, koja glasi:

»Od ministarstva hrvatskog domobranstva primljen je dopis slijećeg sadržaja: »Umoljava se naslov, da sastavi i pošalje glavnom stožeru domobranstva popis športaša — pripadnika

domobranstva, koji bi se mogli uzeti u obzir za sastav raznih športskih predstavnicišta domobranstva.

Popisi trebaju sadržavati niže označene podatke:

Prezime i ime

Rodno mjesto

Godina rođenja

Nadležno popunitbeno zapovjedništvo

Naziv jedinice, u kojoj služi (ako je u djelatnoj službi ili na vježbi), odnosno kojem rodu oružja pripada.

Cin u domobranstvu

Sadašnji naslov (adresa), samo u slučaju, ako sada nije u službi domobranstva.

Je li sposoban za nastavnika.

Glavar

Glavnog stožera domobranstva
general Prpić v. r.«

Savezno s gornjim dopisom pozivaju se svi športski savezi, da u najkraćem roku postupe po istom, s time da popise pošalju ovom uredu.

U Zagrebu, dne 26. studenoga 1942.

Državni voda
tjelesnog odgoja i športa
Poglavnji pobočnik:

Zebić v. r.

Po prednjoj okružnici kod ovoga saveza dolaze u obzir samo alpinisti-pejnači, koji su kao takovi vođeni u alpinističkim odsjecima.

V. Naredba svim Hrvatskim planinarskim družtvima u N. D. H. U vezi s pričužbama, da u posljednje vrieme posjećuju planinarske domove i posjede »nečlanovi« »Hrv. planinarskih družava«, koji se ne drže reda i planinarskih propisa, nego se prekomjerno opijaju, plešu, uništavaju prirodu, te svojim nedoličnim i agresivnim vladanjem unašaju nered i nesigurnost svih hrvatskih planinara i njihove imovine, izdaje se sliedeća

N a r e d b a :

1. Na pristup u planinarske domove, skloništa i posjede imadu pravo samo članovi »Hrv. plan. družva« i po njima uvedeni gosti, te se imade svaki odmah kod dolaska upisati u »knjigu posjetnika« i izpuniti sve osobne podatke,

2. Svaki hrvatski planinar mora imati člansku izkaznicu »Hrv. plan. družva« potvrđenu žigom »Hrv. plan. saveza N. D. H.« i o uplaćenoj članarini za tekuću godinu.

3. Članovi »Hrv. plan. družva« imadu u svim planinarskim domovima i posjedima u N. D. H. jednak prava na pogodnosti, a prvenstvena prava u svakom pogledu.

4. U svim planinarskim domovima i posjedima najstrože se zabranjuje plesanje i davanje alkoholnih pića onima, za koje se ustanovi, da su pijani. Svi posjetnici planinarskih domova imadu se držati planinarskih propisa, ponašati se stegovno i najstrože pokoravati odredbama članova uprave »Hrv. planin. družava«.

5. Službujući odbornici »Hrv. planin. družva« imadu strogi nadzor nad provedbom navedenog u toč. 1—5., te imadu svakog prekršitelja opomenuti, a prema potrebi odstraniti i radj grubog prekršaja prijaviti svome družtvu, koje imade protiv svakog prekršitelja najstrože postupati.

Ova naredba stupa na snagu odmah, te se imade izvjesiti na vidljivom mjestu u glavnim prostorijama i na ulazu svih domova i skloništa »Hrv. planin. družava«, te o tome obavestiti još posebno članove odbora, cjelokupno članstvo i ostale namještenike.

VI. Preglednici. Posebnom okružnicom dostavljeni su »Preglednici« u dva primjerka radi ispunjavanja i dostave ovom savezu. Rok je do 31. siječnja, koji se ne smije ni u kojem slučaju prekoračiti.

VII. Godišnji sastanci. Ukiđanjem starih pravila ostalo je pitanje polaganja računa o družvenom radu otvoreno. Da se ipak preispita rad dosadanjeg odbora, povjerenici će sazvati godišnji sastanak članstva, u kome će podnjeti:

1. Izvještaj o radu u 1942. godini.
2. Izvještaj o poslovanju blagajne.
3. Izvještaj revizionih članova, koje će odrediti odbor od 2 lica između članstva.

Godišnji sastanci imadu se održati najkasnije do 15. veljače 1943. godine, a za izvršenje ove naredbe nosi punu odgovornost povjerenik družtva. Neizvršenje iz bilo kojih razloga ne će se uvažiti!

Svi izvještaji dostavljat će se u pripisu ovom savezu.

VIII. — Prigodom stupanja 1943. godine Savez čestita Sretnu Novu Godinu! svim povjerenicima, odbornicima i ostalom članstvu sa željom, da održe rad u najvećoj mjeri u granicama mogućnosti u oslobođenoj nam domovini Hrvatskoj do svršetka rata, kada će niknuti novi duh u razvitku planinarstva.

Povjerenik
Hrvatskog planinarskog saveza:

Zvonko Hochnjec v. r.

Novi dužnostnici H. P. D.

Odlukom Državnog Vode za tjelesni odgoj, šport i planinarstvo br. 2561/42 od 5. I. 1943., razriješen je dužnosti savjetodavajući član H. P. D. u Dugojresi g. Brka Tomac, dok su istom odlukom imenovani za savjetodavajuće članove odbora gg.: Zvonimir Kovačić i Vera Slaviček.

Odlukom br. 2412/42 od 10. XII. 1942. razrješuje se dužnosti kod H. P. D. Zagreb g. Gereš Josip, a ujedno je imenovan za savjetodavnog člana odbora g. ing. Zvonko Crnokrak.

Odlukom br. 2487/42 od 17. XII. 1942. na vlastiti zahtjev razrješuje se dužnosti g. Adam Vlašić i imenuje povjerenikom H. P. D. u Petrovaradinu g. Tončić Josip, ravnatelj građanske škole.

H. P. D. Oroslavje je zbog odseljenja dvaju članova savjetodavnog odbora predložilo nove, no kako nisu poslali sve potrebne podatke, čeka se na njih.

Podpore za planinarske kuće i domove. Na temelju prijedloga Hrvatskog planinarskog saveza u N. D. H. doznačilo je ministarstvo narodnog gospodarstva, glavno ravnateljstvo za obrt, veleobrt i trgovinu, putničarski odsjek, zauzimanjem nadstojnika putničarskog odsjeka g. dra Zlatka Prebega po 50.000 kuna podpore za popravak i uzdržavanje svake niže navedene planinarske kuće i doma ovim Hrvatskim planinarskim družtvima:

1. Bugojno (kuća Koprivnica)
2. Daruvar (plan. kuća Petrov Vrh).
3. Gospić (plan. kuća Gojtanov dom).
4. Ivanec (planinarska kuća Ivančica).
5. Krapina (plan. kuća Strahinjčica).
6. Makarska (plan. kuća Vošac).
7. Omis (planinarske kuće Mosor, Kamešnica, Vidova Gora, Vaganj).
8. Pakrac (plan. kuća Velika Poljana).
9. Petrinja (kuća Hrastova Gora).
10. Petrovaradin (kuća Irižki Vienac).
11. Sarajevo (planinarske kuće Bukovik, Jajorina, Bistrica, Prenj, Boračko Jezero, Prokoško Jezero, Čvrsnica).
12. Travnik (kuća Kraljičino Vrelo).
13. Zagreb (plan. kuće Pasarićev Kuk, Zavižan, Medvednica, Glavica).

Iz Alpinističkog odsjeka H. P. D. Zagreb. U toku ljetnih mjeseci radio je odsjek i dalje nesmanjenom marljivošću. Članovi su pravili izlete na našu Medvednicu, a i u prostorijama je bilo veoma živo, jer su se držala mnoga predavanja, od kojih su osobito bila zanimljiva predavanja drugova S. Aleksića i ing. E. Höflera.

Međutim koncem mjeseca kolovoza došlo je do ostvarenja veoma primamljiva izleta u Slovačku na Visoke Tatre, gdje je skupina naših najboljih članova održala tečaj iz visoke alpinističke za slovačke vojнике »Odjela armadnih pretekarov«, koji je veoma dobro uspio. Na izletu su sudjelovali slijedeći naši članovi: S. Brezovečki, E. Laszowski, V. Neferović, D. Horvat, T. Poldručić, D. Pužar, S. Aleksić, ing. E. Höfler, Z. Ceraj, S. Brlečić, V. Šporčić, K. Mihaljević, J. Plaček, Z. Hohnjec, M. Kraker i B. Blažina. Članovi izleta su na Tatrama načinili mnogo liepih uziona, a doneli u Hrvatsku mnogo liepih snimaka toga prekrasnog gorja, tako da će taj događaj kao i sam pri-mitak kod naše braće Slovaka ostaviti u dušama naših alpinista nezaboravnu i veličanstvenu uzpomenu.

Osim toga nabavio je član odsjeka S. Prevendar, povjerenik Saveza H. P. D. N. D. H., o vlastitom trošku opremu za dvadeset članova odsjeka, te veoma veliku količinu penjačkog materijala, i sve to poklonio odsjeku, tako da je to sve sada vlastništvo odsjeka.

U mjesecu listopadu došli su nam u goste trinaestorica slovačkih alpinista članova O. A. P-a, da uvrate naš posjet, i da još više prošire započeto pri-

jateljstvo naših i slovačkih alpinista. Članovi odsjeka nastojali su braći Slovacima pokazati što više znamenitosti i ljepota u našim gorama, u čemu su podpuno uspjeli, jer se je vidjelo, koliko im je bio težak razstanak od nas.

Odlazkom mnogih odbornika na vojnu dužnost nastala je velika potreba, da se prazna odbornička mjesta popune drugim mlađim članovima, te je dne 7. listopada 1942. izabran novi odbor, kako sliedi:

Pročelnik: Velimir Neferović

Tajnik I.: Krešo Mihaljević

Tajnik II.: Emil Laszowski

Tehn. izvј.: Slavo Brezovečki

Blagajnik: Geza Faršang

Knjižničar: Drago Horvat

Oružar: Drago Belačić

Odbornik: Pero Lučić-Roki

Taj odbor je odmah svim silama prionuo na posao, kako bi što spremniji došao pred osmi glavni godišnji sastanak, koji će se održati 7. I. 1943. g. Članovi odbora imadu mnogo posla, dok ostali članovi sada pred kraj godine predavaju izvještaje o svojim uzponima, e da bi na godišnjem sastanku stekli pravo na nošenje znaka za izvršujuće članove odsjeka.

